

กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธในเชียงราย*

THE PROCESS OF IDENTITY CONSTRUCTION OF BUDDHIST TOURIST SITES IN CHIANG RAI

พระมหาเศรษฐศิริ ปภัสโร

Pramaha Setthasiri Pabhassaro

วิโรจน์ วิชัย

Viroth Vichai

พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์

Phisit Kotsupho

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chiangmai campus, Thailand

E-mail: p.0806701050@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของดัชนีนิพนธ์ เรื่องวิเคราะห์กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของแหล่งเรียนรู้พุทธศาสนาและแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดเชียงรายมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดเชียงรายโดยศึกษาจากแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ 10 แหล่ง ได้แก่ วัดร่องขุน วัดห้วยปลากั้ง วัดแสงแก้วโพธิญาณ วัดพระธาตุผาเงา วัดร่องเสือเต้น ศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิญตะวัน วัดพระธาตุดอยตุง วัดพระสิงห์วัดพระแก้ว และวัดเชียงใหม่การศึกษาใช้วิธีการลงพื้นที่สำรวจและเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลหลักรวมจำนวน 130 รูป/คน แบ่งออกเป็นเจ้าอาวาสวัดหรือพระภิกษุหรือบุคลากรฆราวาสในวัด 30 รูป/คน และนักท่องเที่ยวอีก 100 คน จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ถึงแนวคิดการสร้างอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 10 แหล่ง ผลการวิจัยพบว่า แหล่งเรียนรู้ทางพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย มีกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ 2 ลักษณะ คือ 1) แหล่งเรียนรู้ที่มีสิ่งสำคัญภายในวัดอยู่ก่อนที่จะมีการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว มีแนวคิดในการสร้างวัดให้เป็นของชุมชนอย่างแนวคิดการสร้างวัดในอดีต สอดคล้องกับการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ที่เน้นการบอกต่อในลักษณะปากต่อปาก และสอดคล้องกับการดูแลรักษาที่เน้นใช้พระสงฆ์สามเณรร่วมกับคนในชุมชน 2) แหล่งเรียนรู้ที่สร้างขึ้นใหม่ในสมัยที่มีการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว มีแนวคิดการสร้างวัดให้มีความเป็นระดับสากล เป็นที่ชุมชนของผู้คนจากหลายหลายประเทศ

* Received 2 January 2021; Revised 5 January 2021; Accepted 8 January 2021

สอดคล้องกับการเผยแพร่ที่เน้นสื่อเทคโนโลยีเป็นหลัก และสอดคล้องกับการดูแลรักษาที่เน้น
การทำงานในลักษณะมูลนิธิหรือบริษัท

คำสำคัญ: กระบวนการสร้างอัตลักษณ์, แหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ, เชียงราย

Abstract

This article is part of a dissertation concerning the process of identity construction of Buddhist learning centers and Buddhist tourist sites in Chiang Rai province. The objective is to analyze the process of identity construction in Buddhist tourist sites by examining 10 of Chiang Rai's prominent Buddhist learning centers, which consist of Wat Rong Khun, Wat Huay Pla Kang, Wat Sang Kaew Phothiyai, Wat Phra That Pha Ngao, Wat Rong Suea Ten, Chertawan International Meditation Center, Wat Phra That Doi Tung, Wat Phra Sing, Wat Phra Kaew, and Wat Chiang Yeun. The study was conducted using field research method, with data collected through in - depth interviews of 130 main respondents, which included 30 abbots/monks/lay personnel and 100 tourists, for each interviewer. These data were then used to analyze the concept of identity construction employed among the 10 sample groups. As a result, the findings revealed two different types of identity construction process utilized by Buddhist learning centers in Chiang Rai. 1) Buddhist learning center which was a temple with established religious significance before it was developed into tourist site. Built according to traditional concept of temple which has been to serve the local community, this type of learning center rely on word - of - mouth publicity, while Buddhist monks, together with members of local community, are responsible for its daily upkeep. 2) Contemporary Buddhist learning center built in the era when temple also functions as tourist site. This type of learning center is built to meet international standards and meant to serve people from around the world. Publicity are done mainly by utilizing media technology, while staffs employed by the foundation or company which oversees the site are responsible for its maintenance.

Keywords: Process of Identity Construction, Buddhist Tourist Sites, Chiang Rai

บทนำ

การท่องเที่ยวในประเทศไทยเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2467 สมัยพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน แบ่งเป็นการท่องเที่ยวเพื่อชมธรรมชาติ และสถานที่ราชการ หรือสถานที่สำคัญทางชาวต่างประเทศที่สร้างขึ้นในประเทศไทย ภายหลังเมื่อทางองค์การท่องเที่ยวโลกได้กำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวในโลกใหม่ เป็น 3 รูปแบบหลัก ได้แก่ 1) รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (Natural Based Tourism) 2) รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม (Cultural Based Tourism) และ 3) รูปแบบการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ (Special Interest Tourism) หนึ่งในรูปแบบการท่องเที่ยวที่ 3 นั้น เป็นการจัดท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและศาสนา (Edu - Meditation Tourism) ซึ่งเริ่มได้รับความนิยมในขณะนั้น (สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว, 2554) และได้รับความนิยมมากขึ้นในปัจจุบัน (รสิกา อังกูร, 2554)

วัดในฐานะเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธนี้ได้รับความนิยมขึ้น เนื่องด้วยวัดเป็นแหล่งรวมสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมชั้นเยี่ยมที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้นอย่างงดงามด้วยจิตเจตนาอันบริสุทธิ์ของผู้สร้าง ทั้งยังมีบรรยากาศที่สงบเยือกเย็น เหมาะแก่การพักผ่อนทางจิตใจ (กรมศิลปากร, 2525) และยังเป็นสถานที่ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยและทำงานของพระภิกษุผู้นำทางจิตวิญญาณของชาวพุทธ ผู้ที่เข้าไปท่องเที่ยวในวัดจึงได้รับความอัมเอบใจเมื่อได้ชมศาสนสถานภายในวัดที่งดงาม ได้รับความสงบทางจิตใจจากบรรยากาศ และการทำบุญ (กรมการศาสนา, 2532)

สำหรับในจังหวัดเชียงราย ปัจจุบันมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศอยู่หลายแห่ง อาทิ วัดร่องขุน วัดห้วยปลากั้ง วัดแสงแก้วโพธิญาณ วัดพระธาตุผาเงา วัดร่องเสือเต็น ศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิญตะวัน วัดพระธาตุดอยตุง วัดพระสิงห์ วัดพระแก้ว และวัดเชียงยืน เป็นต้น แหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธเหล่านี้มีทั้งที่เป็นวัดเก่าแก่โบราณและวัดที่พัฒนาขึ้นใหม่ อย่างไรก็ตามท่ามกลางสถานการณ์ปัจจุบันที่วัดและพระสงฆ์ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ในทางเสื่อมเสียอยู่มาก แต่วัดเหล่านี้กลับสามารถสร้างวิธีการกระบวนการ หรือกลยุทธ์ ชักชวนให้นักท่องเที่ยวเข้าไปท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะต้องการศึกษากระบวนการสร้างความโดดเด่นให้กับวัดแต่ละวัด ซึ่งมีผลอย่างยิ่งต่อการตัดสินใจการไปท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวในปัจจุบัน แต่ละวัดได้สร้างอัตลักษณ์ขึ้นมาอย่างไร มีขั้นตอนการบริหารจัดการอย่างไร จึงทำให้ประสบความสำเร็จอย่างที่ปรากฏในปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดเชียงราย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ทำการศึกษากระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ ศึกษาเฉพาะในพื้นที่จังหวัดเชียงราย ใช้วิธีการลงพื้นที่สำรวจและเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลหลักรวมจำนวน 130 รูป/คน และนำข้อมูลที่ได้อามาวิเคราะห์ถึงแนวความคิดการสร้างอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ วัดร่องขุ่น วัดห้วยปลากั้ง วัดแสงแก้วโพธิญาณ วัดพระธาตุผาเงา วัดร่องเสือเต้น ศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิญตะวัน วัดพระธาตุคุดอยตุง วัดพระสิงห์ วัดพระแก้ว และวัดเชียงยืน มีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. สำรวจเอกสารเกี่ยวกับวัดในจังหวัดเชียงราย พบทั้งหมด 55 วัด
2. คัดเลือกแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ 10 แหล่ง โดยกำหนดเกณฑ์ดังนี้
 - 2.1 เป็นวัดและ/หรือแหล่งเรียนรู้ที่ประชาชนนิยมไปท่องเที่ยวในปัจจุบัน
 - 2.2 เป็นวัดและ/หรือแหล่งเรียนรู้ที่มีประวัติศาสตร์แน่ชัด
 - 2.3 เป็นวัดและ/หรือแหล่งเรียนรู้ที่สร้างหรือบูรณะโดยศิลปินหรือบุคคลที่มีชื่อเสียงในประวัติศาสตร์หรือว่าบุคคลที่ได้รับการยอมรับในสังคมปัจจุบัน
 - 2.4 เป็นวัดและ/หรือแหล่งเรียนรู้ที่มีการส่งเสริมหรือโฆษณาประชาสัมพันธ์โดยสำนักงานส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
 - 2.5 เป็นวัดและ/หรือแหล่งเรียนรู้ที่มีอายุตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป
 - 2.6 เป็นวัดและ/หรือแหล่งเรียนรู้ที่มีศาสนสถานและศาสนวัตถุที่สำคัญของจังหวัดเชียงราย

จากการคัดเลือกได้แหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ 10 แหล่ง ดังนี้ 1) วัดร่องขุ่น 2) วัดห้วยปลากั้ง 3) วัดร่องเสือเต้น 4) วัดพระแก้ว 5) วัดพระสิงห์ 6) วัดแสงแก้วโพธิญาณ 7) วัดเชียงยืน 8) วัดพระธาตุผาเงา 9) วัดพระธาตุคุดอยตุง 10) ศูนย์วิปัสสนาไร่เชิญตะวัน

3. ลงพื้นที่สำรวจและเก็บข้อมูลวัดทั้ง 10 โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In - Depth Interview) และสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) รวมจำนวน 130 รูป/คน แบ่งออกเป็นเจ้าอาวาสวัดหรือพระภิกษุหรือบุคลากรฆราวาสในวัด 30 รูป/คน เป็นนักท่องเที่ยว 100 คน

4. วิเคราะห์กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธทั้ง 10 แหล่ง

ผลการวิจัย

1. ประวัติและสิ่งสำคัญที่เป็นอัตลักษณ์โดดเด่นภายในแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ
 - 1.1 วัดร่องขุ่น

ตั้งอยู่ตำบลป่าอ้อดอนชัย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย สร้างเมื่อ พ.ศ. 2430 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา พ.ศ. 2512 การบริหารและการปกครอง มีเจ้าอาวาสเท่าที่ทราบนามคือ พ.ศ. 2468 - 2487 พระทองสุข ติวรัตน์ พ.ศ. 2498 - 2499 พระอินตา พระครูชาคริยานุยุต พ.ศ. 2527 ปัจจุบันมีพระครูวิจิตรศิลปอาจารย์เป็นเจ้าอาวาส

สิ่งสำคัญที่เป็นอัตลักษณ์โดดเด่นของวัดร่องขุน คือ อุโบสถสีขาว สร้างโดยเฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ สร้างตั้งแต่ พ.ศ. 2540

หลักคิดในการสร้างแหล่งเรียนรู้ทางพุทธศาสนาให้เป็นอัตลักษณ์ของวัดร่องขุน คือ การสร้างอาคารให้เป็นลักษณะเฉพาะของเฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ พร้อมทั้งมีการอธิบายความหมายทางธรรมเปรียบเทียบกับองค์ประกอบของสิ่งก่อสร้างนั้น ๆ ด้วย เช่น สีขาวของโบสถแทนพระบริสุทธิ์คุณของพระพุทธเจ้า กระฉกขาวที่ใช้ประดับอุโบสถ หมายถึง พระปัญญาธิคุณของพระพุทธเจ้าที่เปล่งประกายไปทั่วโลกมนุษย์และจักรวาล ช่อฟ้าเอก หมายถึง ศิล ตัวช่อฟ้าประกอบด้วยสัตว์ 4 ชนิดผสมกัน ได้แก่ช้าง (ดิน) นาค (น้ำ) ปีกหงส์ (ลม) และหน้าอก (ไฟ) ทำหน้าที่ปกป้องรักษาพระศาสนา ช่อฟ้าชั้นที่ 2 หมายถึง สมานิตยด้วยสัตว์ 2 ชนิด คือ พญานาคกับหงส์ เชี่ยวพญานาคหมายถึงความชั่วในตัวมนุษย์ หงส์หมายถึงความดีงาม ศิลเป็นตัวฆ่าความชั่ว (กิเลส) เมื่อใจเราชนะกิเลสได้ก็เกิดสมานิตย มีสติกำหนดรู้เกิดปัญญา ช่อฟ้าชั้นที่ 3 (สูงสุด) หมายถึง ปัญญา แทนด้วยหงส์ปากครุฑ หมอบราบนึ่งสงบไม่ปรารถนาใด ๆ มุ่งสู่การดับสิ้นซึ่งอาสวะกิเลสภายใน

กระบวนการเผยแพร่ ใช้การประชาสัมพันธ์กับญาติโยมที่มาทำบุญที่วัดและทางเฟสบุ๊ค โดยมีคณะกรรมการบริหารของวัดเป็นผู้ทำหน้าที่หลักในการเผยแพร่

กระบวนการดูแลรักษา มีคณะกรรมการวัดและเจ้าหน้าที่ดูแลความเรียบร้อยในวัดประมาณ 140 คน ร่วมกับพระสงฆ์ซึ่งจะดูแลเขตสังฆาวาส โดยทุกวันที่ 15 จะมีการประชุมหัวหน้าแผนก ทุกสิ้นเดือนจะมีการประชุมสรุปงาน

1.2 วัดห้วยปลากั้ง

ตั้งอยู่ตำบลริมกก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย เดิมเป็นวัดร้างมาก่อน พระไพศาลประชาทร (พระอธิการพบโชค ติสสวโโส) มาตั้งเป็นสำนักสงฆ์เมื่อ พ.ศ. 2544 ต่อมาใน พ.ศ. 2552 สำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้มีประกาศแต่งตั้งให้เป็นวัดโดยชื่อว่า วัดห้วยปลากั้ง โดยมีพระไพศาลประชาทร เป็นเจ้าอาวาสรูปแรก

สิ่งสำคัญที่เป็นอัตลักษณ์โดดเด่นของวัดห้วยปลากั้ง คือ พบโชคธรรมเจดีย์ พระอวโลกิเตศวรมหาโพธิสัตว์ (กวนอิม)

หลักคิดในการสร้างแหล่งเรียนรู้ทางพุทธศาสนาให้เป็นอัตลักษณ์ของวัดห้วยปลากั้ง คือ การสร้างสถานที่ให้เป็นสถานที่ซึ่งสามารถช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ได้มากที่สุด ให้ได้ทุกชาติภาษา โดยวัดต้องเป็นเลิศแห่งการให้และการแบ่งปัน เป็นผู้เสียสละที่ยิ่งใหญ่ มีความเชื่อ

สัตย์ต่อศาสนา นอกจากนี้วัดยังมีส่วนร่วมกับชุมชนในการพัฒนา อนุรักษ์ประเพณีพื้นเมือง ผสมผสานกับการท่องเที่ยวสมัยใหม่

กระบวนการเผยแพร่ ใช้การเผยแพร่แบบเล่าสู่กันฟังจากนักท่องเที่ยวที่ได้มา เที่ยวชม และได้เผยแพร่ผ่านประเพณีงานบุญต่าง ๆ

กระบวนการดูแลรักษา พระอธิการพบโชคเป็นผู้บริหารจัดการ โดยมีเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ ดูแล ใช้คนในชุมชนมาช่วยงานวัด โดยการเปิดรับสมัคร

1.3 วัดร่องเสือเต้น

ตั้งอยู่ตำบลริมกก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ริมแม่น้ำกกฝั่งด้านซ้าย ทางทิศตะวันออกของเมืองเชียงราย เป็นวัดร้างมาก่อน ต่อมาได้บูรณะใน พ.ศ. 2539 เหตุที่ชื่อว่า วัดร่องเสือเต้น เพราะในอดีตมีเสือกระโดดข้ามร่องน้ำไปมาในบริเวณหมู่บ้าน จึงเรียกบ้านร่องเสือเต้น เมื่อสร้างวัดในหมู่บ้านแล้วจึงเรียกชื่อวัดตามชื่อหมู่บ้าน มีพระทรงศักดิ์ กตสโร เป็นเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน

สิ่งสำคัญที่เป็นอัตลักษณ์โดดเด่นของวัดร่องเสือเต้น คือ วิหารสีน้ำเงิน ออกแบบและก่อสร้างโดยนายพุทธา กาบแก้ว ศิลปินท้องถิ่นชาวเชียงราย ศิษย์และลูกมือของ เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ สร้างใน พ.ศ. 2548 - 2549

หลักคิดในการสร้างแหล่งเรียนรู้ทางพุทธศาสนาให้เป็นอัตลักษณ์ของวัดร่องเสือเต้น คือ วิหารสีน้ำเงินสร้างขึ้นตามความคิดของนายพุทธา กาบแก้ว โดยเจ้าอาวาสได้ให้อิสระทางความคิดและการทำงานอย่างเต็มที่ ภายใต้เงื่อนไขที่ว่าต้องแหวกแนวจากวัดหลาย ๆ วัดที่สร้างมา

กระบวนการเผยแพร่ มีการประชาสัมพันธ์จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และการที่นักท่องเที่ยวมาถ่ายรูปลงเฟสบุ๊ก

กระบวนการดูแลรักษา ในแต่ละเดือนคนในชุมชนจะนัดกันมาทำความสะอาดวัด ส่วนงานศิลปะเป็นหน้าที่ของช่างที่ทางวัดจ้างมาดูแลซ่อมแซม

1.4 วัดพระแก้ว

ตั้งอยู่ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย เดิมชื่อวัดป่าเยี้ยะ หรือป่าญะ ตั้งชื่อตามไม้เยี้ยะซึ่งเป็นไม้ไผ่พันธุ์พื้นเมืองที่ขึ้นมาในวัด โดยใน พ.ศ. 1977 ฟ้าได้ผ่าที่องค์พระเจดีย์ จึงพบพระพุทธรูปปูนปั้นลงรักปิดทองประดิษฐานอยู่ภายใน ทางวัดได้นำมาประดิษฐานในวิหาร ต่อมาปูนฉาบได้กะเทาะออกแลเห็นเนื้อแก้วสีเขียวภายใน พบว่าเป็นพระพุทธรูปทำด้วยแก้วมรกต จึงเรียกวัดป่าเยี้ยะว่าวัดพระแก้วตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ใน พ.ศ. 2478 กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนเจดีย์ ซึ่งเคยบรรจุประดิษฐานพระแก้วมรกตเป็นโบราณสถานสำคัญของชาติ ในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 52 ตอนที่ 75 ลงวันที่ 8 มีนาคม 2478 ต่อมาใน พ.ศ. 2521 ได้รับการยกฐานะเป็นพระอารามหลวง มีพระรัตนมุนี เป็นเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน

สิ่งสำคัญที่เป็นอัตลักษณ์โดดเด่นของวัดพระแก้ว คือ พระอุโบสถ พระเจดีย์ หอพระหยก พิพิธภัณฑสถานหลวงแสงแก้ว

หลักคิดในการสร้างแหล่งเรียนรู้ทางพุทธศาสนาให้ เป็นอัตลักษณ์ของวัดพระแก้ว คือ การส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนได้เข้ามาอุโบสถ ตระหนักในทานศีลภาวนา และส่งเสริมให้ไหว้พระสวดมนต์

กระบวนการเผยแพร่ มีทางสื่อออนไลน์ มีกลุ่มเฟซบุ๊ก กลุ่มไลน์ เพื่อแจ้งข่าวสารประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับกิจกรรมของวัด เปิดเครื่องขยายเสียงภายในวัดเพื่อเชิญชวนทำบุญตามจุดต่าง ๆ ที่มีพระเณรอยู่ประจำ

กระบวนการดูแลรักษา มีคนงาน 10 คน ช่วยกันดูแลตั้งแต่เก็บกวาดไปจนถึงซ่อมแซมสิ่งที่ชำรุดเสียหาย เมื่อวัดจัดกิจกรรม เทศบาลและคนในชุมชนจะช่วยกันดูแล

1.5 วัดพระสิงห์

ตั้งอยู่ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย สร้างเมื่อ พ.ศ. 1982 ในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นสันนิษฐานว่า สร้างในสมัยพระเจ้ามหาพรหม พ.ศ. 1888 - 1942 ใน พ.ศ. 2478 กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนรอยพระพุทธรูปจำหลักบนศิลา 1 แผ่น เป็นโบราณสถานสำคัญของชาติ ในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 52 ตอนที่ 75 ลงวันที่ 8 มีนาคม 2478 ปัจจุบันพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ มีพระพุทธรูปวิจิตรเป็นเจ้าอวาส

สิ่งสำคัญที่เป็นอัตลักษณ์โดดเด่นของวัดพระสิงห์ คือ อุโบสถไม้ เจดีย์ รอยพระพุทธรูป

หลักคิดในการสร้างแหล่งเรียนรู้ทางพุทธศาสนาให้ เป็นอัตลักษณ์ของวัดพระสิงห์ คือ การสร้างศาสนสถานภายในวัดให้เป็นพุทธรูป ธรรมบูชา สังฆบูชา และสร้างให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ทางภาษา ศิลปวัฒนธรรม และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ

กระบวนการเผยแพร่ ใช้แบบปากต่อปากโดยอาศัยความมีชื่อเสียงของวัดที่เป็นวัดเก่าแก่ในจังหวัดเชียงราย ใช้สื่อออนไลน์ และวัดมีเพจของตนเองสำหรับเผยแพร่ ทั้งยังได้จัดทำหนังสือประวัติวัดให้ประชาชนได้บูชา

กระบวนการดูแลรักษา พระสงฆ์สามเณรภายในวัดช่วยกันดูแล โดยใช้งบประมาณจากการอุดหนุนของสำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติ งบจากการทอดกฐิน ผ้าป่า นอกจากนี้ภายในวัดยังมีการติดกล้องวงจรปิดเพื่อการรักษาความปลอดภัย

1.6 วัดแสงแก้วโพธิญาณ

ตั้งอยู่ตำบลเจดีย์หลวง อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย สร้าง พ.ศ. 2549 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาในวันที่ พ.ศ. 2554 มีพระภาวนารัตนญาณ (ครูบาอริยชาติ อริยจิตโต) เป็นเจ้าอาวาสรูปแรก

สิ่งสำคัญที่เป็นอัตลักษณ์โดดเด่นของวัดแสงแก้วโพธิญาณ คือ สถาปัตยกรรมที่ผสมผสานระหว่างศิลปะล้านนา ไทใหญ่ และพม่า

หลักคิดในการสร้างแหล่งเรียนรู้ทางพุทธศาสนาให้เป็นอัตลักษณ์ของวัดแสงแก้วโพธิญาณ คือ การสร้างศาสนสถานภายในวัดให้โดดเด่นด้วยการผสมผสานระหว่างศิลปะล้านนา ไทใหญ่ และพม่า ให้วัดสามารถพึ่งพาตนเองได้ และเน้นในเรื่องความสะอาด

กระบวนการเผยแพร่ ใช้สื่อทางหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ ผ่านสังคมออนไลน์โดยนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมวัด

กระบวนการดูแลรักษา พระสงฆ์กับสามเณรและฆราวาสแบ่งหน้าที่กันช่วยดูแลรักษา และมีการให้ความรู้กับเยาวชนในเรื่องการอนุรักษ์ การซ่อมแซมศาสนสถานในวัด

1.7 วัดเชียงยืน

ตั้งอยู่ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย สร้าง พ.ศ. 2422 โดยครูบาจันต๊ะ ใน พ.ศ. 2470 ครูบาศรีวิชัย สิริวิโย ได้เดินทางกลับจากการบูรณะวัดพระธาตุตอดตุงได้มาพักที่วัดเชียงยืน ในครั้งนั้นท่านได้บรรพชาให้เด็กชายคำหลา สุภายศ ซึ่งต่อมาคือ ครูบาคำหล้า ส่วโร พระสงฆ์ผู้มีชื่อด้านการพัฒนาวัดตามแบบครูบาศรีวิชัย วัดเชียงยืนได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา พ.ศ. 2489 ปัจจุบันมีพระครูประพัฒน์รัตนพงษ์ เป็นเจ้าอาวาส

สิ่งสำคัญที่เป็นอัตลักษณ์โดดเด่นของวัดเชียงยืน คือ วิหารที่สร้างด้วยศิลาแลงหลังแรกของจังหวัดเชียงราย และเน้นทาสีแดง

หลักคิดในการสร้างแหล่งเรียนรู้ทางพุทธศาสนาให้เป็นอัตลักษณ์ของวัดเชียงยืน คือ ได้แนวคิดการสร้างวัดจากการไปวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ แล้วนำมาปรับปรุงวัดตน โดยได้ทาสีวิหารเป็นสีแดง อย่างวิหารวัดร่องเสือเต้นที่เป็นสีน้ำเงิน

กระบวนการเผยแพร่ ใช้สื่อออนไลน์ กลุ่มศิษย์เก่า จัดพิมพ์หนังสือ

กระบวนการดูแลรักษา พระสงฆ์ สามเณรดูแลรักษาวัด และใช้ช่างผู้รับเหมาในการซ่อมบำรุง โดยมีการประชุมคณะกรรมการวัด และชุมชน

1.8 วัดพระธาตุผาเงา

ตั้งอยู่ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ไม่ทราบอายุการสร้างวัดที่แน่ชัด เดิมชื่อวัดสบคำตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง ต่อมาน้ำได้เซาะตลิ่งทำให้วัดพังทลายลงไปในแม่น้ำโขง จึงมีการย้ายวัดไปตั้งบนเนินเขา บริเวณที่ตั้งวัดในปัจจุบันเดิมเป็นวัดร้าง มีถ้ำเรียกถ้ำผาเงา ขณะที่พัฒนาขึ้นเป็นวัดนั้นได้ขุดพบพระพุทธรูปหลวงพ่อผาเงา หน้าฐานประธานในวิหารของวัดร้าง โดยใน พ.ศ. 2522 ได้ยกจากวัดร้างขึ้นเป็นวัดที่มีพระสงฆ์จำพรรษา ปัจจุบันมีพระพุทธิญาณมุนี เป็นเจ้าอาวาส

สิ่งสำคัญที่เป็นอัตลักษณ์โดดเด่นของวัดผาเงา คือ พระพุทธรูปหลวงพ่อผาเงา พระธาตุผาเงา งานประเพณีจุลกฐิน

หลักคิดในการสร้างแหล่งเรียนรู้ทางพุทธศาสตร์ให้เป็นอัตลักษณ์ของวัดพระธาตุผาเงา คือ การสร้างศาสนวัตถุจะเป็นไปตามแบบศิลปะล้านนา มีการให้ชุมชนกลุ่มต่าง ๆ เข้ามาใช้พื้นที่ของวัด เช่น กลุ่มทอผ้า กลุ่มอบสมรไพร และกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น

กระบวนการเผยแพร่ ผ่านการฝึกอบรมเยาวชน เข้าค่ายพุทธบุตร ค่ายคุณธรรม กิจกรรมจุลกฐิน การบอกแบบปากต่อปาก และสื่อออนไลน์

กระบวนการดูแลรักษา ร่วมมือกับสำนักศิลปากรที่ 8 เชียงใหม่ เทศบาล ในการบูรณะศาสนสถาน โดยปกติวัดจะมีผู้ดูแล แต่หากมีการพัฒนาวัดหรือจัดกิจกรรมของวัด ชาวบ้านในชุมชนก็จะมาช่วยกัน

1.9 วัดพระธาตุดอยตุง

ตั้งอยู่ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย สร้างเมื่อ พ.ศ. 2452 ชาวบ้านเรียนว่าวัดดอยตุง ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ. 2508 การบริหารและการปกครอง มีเจ้าอาวาสเท่าที่ทราบนามคือ พระมหาติเรก และพระครูพิทักษ์ปัจจันตเขต (กรมการศาสนา, 2532) ปัจจุบันมีพระพุทธิวงศวิวัฒน์เป็นเจ้าอาวาส

สิ่งสำคัญที่เป็นอัตลักษณ์โดดเด่นของวัดพระธาตุดอยตุง คือ พระธาตุดอยตุงงานประเพณีมัสการพระธาตุ

หลักคิดในการสร้างแหล่งเรียนรู้ทางพุทธศาสตร์ให้เป็นอัตลักษณ์ของวัดพระธาตุดอยตุง คือ การทำในสิ่งที่ยาก ๆ แต่เป็นประโยชน์แก่ชาวบ้านให้ได้มากที่สุด

กระบวนการเผยแพร่ ผ่านประชาสัมพันธ์จังหวัด วิทยุ หนังสือพิมพ์ และออนไลน์

กระบวนการดูแลรักษา จ้างคนดูแล และมีช่างอยู่ประจำวัดคอยดูแลเรื่องก่อสร้าง และสิ่งของที่เสียหาย

1.10 ศูนย์วิปัสสนาไร่เชิญตะวัน

ตั้งอยู่ตำบลห้วยสัก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ก่อตั้งโดยพระมหาวิฑูริยเมธี พ.ศ. 2552 วัดอุประสงค์เพื่อเป็นศูนย์กลางในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่ประชาคมโลก

สิ่งสำคัญที่เป็นอัตลักษณ์โดดเด่นของศูนย์วิปัสสนาไร่เชิญตะวัน คือ วิหารดิน ปฏิมากรรมเถรน้อยเจ้าปัญญา 4 องค์ ในอิริยาบถปิดหู ปิดตา ปิดปาก เปิดหัวใจ

หลักคิดในการสร้างแหล่งเรียนรู้ทางพุทธศาสตร์ให้เป็นอัตลักษณ์ของศูนย์วิปัสสนาไร่เชิญตะวัน คือ การออกแบบศาสนสถานให้เป็นแบบเซ็นของญี่ปุ่น

กระบวนการเผยแพร่ ผ่านโรงเรียนชานาพุทธศาสตร์ จัดพิมพ์หนังสือ ซีดี ผ่านโทรทัศน์ สื่อออนไลน์

กระบวนการดูแลรักษา มีเจ้าหน้าที่ดูแล จำนวน 20 คน ชุมชนไม่มีส่วนรวมในการดูแลวัด

ภาพที่ 1 วัดร่องขุ่น

ภาพที่ 2 วัดห้วยปลากั้ง

ภาพที่ 3 วัดร่องเสือเต้น

ภาพที่ 4 วัดพระแก้ว

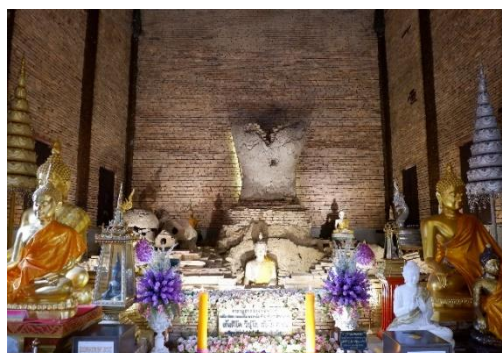
ภาพที่ 5 วัดพระสิงห์

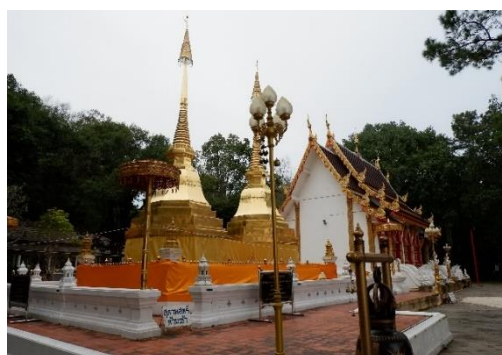
ภาพที่ 6 วัดแสงแก้วโพธิญาณ

ภาพที่ 7 วัดเชียงยืน

ภาพที่ 8 วัดพระธาตุผาเงา

ภาพที่ 9 วัดพระธาตุดอยตุง

ภาพที่ 10 ศูนย์วิปัสสนาไร่เชิงตะวัน

อภิปรายผล

แหล่งเรียนรู้ทางพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย แบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1. แหล่งเรียนรู้ที่มีสิ่งสำคัญภายในวัดอยู่ก่อนที่จะมีการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ วัดพระแก้ว วัดพระสิงห์ วัดพระธาตุผาเงา และวัดพระธาตุดอยตุง โดยสิ่งสำคัญอันเป็นอัตลักษณ์ของวัดข้างต้น ได้แก่ พระพุทธรูปโบราณ และพระเจดีย์ศักดิ์สิทธิ์ วัดในกลุ่มแรกนี้มีแนวคิดในการพัฒนาวัดให้เป็นวัดของชุมชน เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ธรรมะและวัฒนธรรมท้องถิ่น การสร้างศาสนสถานภายในวัดให้ล้อไปกับศิลปะล้านนา

2. แหล่งเรียนรู้ที่สร้างขึ้นใหม่ในสมัยที่มีการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ วัดร่องขุ่น วัดห้วยปลากั้ง วัดร่องเสือเต้น วัดแสงแก้วโพธิญาณ วัดเชียงยืน ศูนย์วิปัสสนาไร่เชิงตะวัน แบ่งได้เป็น 2 ลักษณะย่อย คือ

2.1 สร้างขึ้นใหม่ทั้งวัดในพื้นที่ที่วัดร้างเดิม ได้แก่ วัดห้วยปลากั้ง วัดแสงแก้วโพธิญาณ ศูนย์วิปัสสนาไร่เชิงตะวัน วัดร่องเสือเต้น

2.2 บูรณะวัดใหม่จากวัดเดิม ได้แก่ วัดร่องขุ่น วัดเชียงยืน

วัดในกลุ่มหลังนี้ มีแนวคิดในการสร้างวัดให้เป็นวัดมีอัตลักษณ์เฉพาะตนทางศิลปะ ได้แก่ วัดร่องขุน วัดร่องเสือเต้น วัดห้วยปลากั้ง วัดแสงแก้วโพธิญาณ วัดเชียงยืน และให้มีอัตลักษณ์ทางความเชื่อ ได้แก่ ความเชื่อพุทธศาสนาหายานของวัดห้วยปลากั้ง กับศูนย์วิปัสสนาไร่เจริญตะวันออก โดยพยายามกระทำให้มีลักษณะสากล กล่าวคือ ให้วัดเป็นศูนย์กลางทางศิลปะของโลก ศูนย์กลางชุมชนและการช่วยเหลือคนในโลก เป็นต้น (เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์, 2561) ความเป็นสากลนี้ทำให้กลุ่มวัดได้ละเลยจารีตประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมของล้านนา อย่างไรก็ตามในการณ์ของวัดร่องขุนได้มีความพยายามอธิบายศาสนสถานสิ่งก่อสร้างภายในวัดให้เป็นคติธรรม และในการณ์วัดเชียงยืน มีความพยายามอธิบายที่มาที่ไปของสีแดงสำหรับทาวีหารตามคติเรื่องสวรรค์ในพระไตรปิฎก (วัดพระสิงห์, 2558)

กระบวนการเผยแพร่ของวัดกลุ่มแรก มักเป็นการบอกปากต่อปาก จัดพิมพ์หนังสือ จัดการอบรมพระสงฆ์ เยาวชนในพื้นที่ในลักษณะค่ายอาสาต่าง ๆ และยังมีการเผยแพร่ในงานเทศกาลของวัด ทั้งนี้เพราะวัดในกลุ่มนี้เป็นวัดที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน เป็นรู้จักกันดีอยู่แล้วของคนในล้านนา ส่วนการเผยแพร่ของวัดกลุ่มที่สองใช้วิธีการทางสื่อออนไลน์มากขึ้น (พระภาวนารัตนญาณ, 2560); (วัดพระแก้ว, 2548)

กระบวนการดูแลรักษา ในวัดกลุ่มแรกใช้พระสงฆ์สามเณรภายในวัดร่วมกับชุมชนรอบวัดเป็นผู้ดูแลรักษา เช่นเดียวกับที่เคยทำมาในอดีต แต่วัดในกลุ่มหลัง มีการจัดจ้างผู้ดูแลรักษาหรือผู้ทำความสะอาดวัดจากบริษัท มีช่างประจำวัดเพื่อซ่อมแซมศิลปกรรมที่ชำรุด ชุมชนไม่ค่อยได้มีบทบาทพร้อมในการดูแลรักษาวัดของวัดในกลุ่มที่ 2 (วัดพระธาตุผาเงา, 2554)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาพบว่าแหล่งเรียนรู้ทางพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย มีกระบวนการสร้างอัตลักษณ์โดยแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ แหล่งเรียนรู้ที่มีสิ่งสำคัญภายในวัดอยู่ก่อนที่จะมีการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว กับแหล่งเรียนรู้ที่สร้างขึ้นใหม่ในสมัยที่มีการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ทั้งสองแหล่งเรียนรู้มีแนวคิดหลักในการสร้างอัตลักษณ์ที่ต่างกันออกไป โดยวัดในกลุ่มแรกมีแนวคิดในการสร้างวัดให้เป็นของชุมชนอย่างแนวคิดการสร้างวัดในอดีต สอดคล้องกับการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ที่เน้นการบอกต่อในลักษณะปากต่อปาก และสอดคล้องกับการดูแลรักษาที่เน้นใช้พระสงฆ์สามเณรร่วมกับคนในชุมชน ส่วนวัดในกลุ่มหลังมีแนวคิดการสร้างวัดให้มีความเป็นระดับสากล เป็นที่ชุมชนของผู้คนจากหลายหลายประเทศ สอดคล้องกับการเผยแพร่ที่เน้นสื่อเทคโนโลยีเป็นหลัก และสอดคล้องกับการดูแลรักษาที่เน้นการจ้างงานจากบริษัท ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเสนอแนวทางในการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธว่าควรมีการผสมผสานกันทั้ง 2 ลักษณะ คือ ทำวัดให้เป็นระดับสากลแต่ไม่ทิ้งชุมชนของตน ใช้การ

สื่อสารทั้งในรูปแบบปากต่อปากและสื่อเทคโนโลยี และใช้การจ้างงานในลักษณะมูลนิธิหรือบริษัทและคนภายในชุมชนร่วมกัน โดยแบ่งประเภทของงานที่ควรจะให้บริษัทดำเนินงานหรือให้ชุมชนเป็นผู้ดำเนินงาน

เอกสารอ้างอิง

- เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์. (2561). แรบบันดาลใจในการสร้างวัดร่องขุน. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- กรมการศาสนา. (2532). ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 8. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- กรมศิลปากร. (2525). การขึ้นทะเบียนโบราณสถานภาคเหนือ. กรุงเทพมหานคร: ศิลปากร.
- พระภวนารัตนญาณ. (2560). 19 ปี ได้รับโพธิญาณ. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดี.
- รสิกา อังกูร. (2554). ความพร้อมของวัดในเขตกรุงเทพมหานครเกี่ยวกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาโดยผ่านการพาชมศิลปวัฒนธรรม. ใน รายงานการวิจัยมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วัดพระแก้ว. (2548). พระแก้วมรกตและรัตนพิมวงค์. กรุงเทพมหานคร: ร้าไทยเพรส.
- วัดพระธาตุผาเงา. (2554). ประวัติวัดพระธาตุผาเงา. เชียงราย: เชียงรายไพศาลการพิมพ์.
- วัดพระสิงห์. (2558). ที่ระลึกเนื่องในมงคลพิธีอัญเชิญพระสิงห์ขึ้นประดิษฐานพระวิหารแก้ว. เชียงราย: สำนักพิมพ์ล้อล้านนา.
- สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว. (2554). การท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร: กรมวิชาการท่องเที่ยว.